

Maria Ștefănescu

DICȚIONARUL ACADEMIEI ȘI OXFORD ENGLISH DICTIONARY: PREMISE, PRINCIPII, PARALELE

Începând să fie publicate la distanță de doar câteva decenii, *Dicționarul limbii române* (cunoscut drept *Dicționarul Academiei*, prescurtat, în continuare, DA) și *A New English Dictionary on Historical Principles* (intrat în conștiința publicului ca *Oxford English Dictionary* sau OED¹) reprezintă opere lexicografice a căror amploare, complexitate și rigoare științifică poartă marca progreselor filologiei din secolul al XIX-lea, dar la a căror valoare au contribuit în mod hotărâtor și personalitățile de excepție ale coordonatorilor lor. În studiul de față voi încerca să pun în evidență seria bogată de paralelisme între pregătirea și elaborarea DA și a OED, asemănările de intenție și realizare², obiectivele convergente și dificultățile comparabile întâmpinate, toate acestea într-un demers care nu își propune să caute o ierarhizare valorică ci, dimpotrivă, să accentueze și să documenteze elementele de parcurs similar din primele decenii de destin ale celor două dicționare tezaur.

1. ÎNCEPUTURILE

Deși momentele importante care marchează perioada de început a elaborării dicționarului tezaur al limbii române sunt binecunoscute, le reamintesc succint pentru a facilita comparația (din unghiul cronologic, dar și din cel al obiectivelor cadru) cu evoluția în direcție similară care a avut loc în contextul anglo-saxon. Înființată în 1866, Societatea Literară Română (care urma să devină, un an mai târziu, Societatea Academică Română, iar din 1879, Academia Română (Pascu, 1991: 54–55)) își asumă încă dintru început rolul determinant în cercetarea, înregistrarea și conservarea limbii române. În discursul său de la Academie din 23 martie 1884 (retipărit la începutul primului volum al DA), regele Carol I accentuează în mod neechivoc „sarcina [...] dulce” a instituției de a „lua sub paza sa această limbă veche”, adăugând că „lucrările de căpetenie ale Academiei sunt

¹ Existând, în prezent, alte două ediții ale dicționarului, una completă și alta în pregătire, ediția întâi este, adesea, desemnată ca OED1. Cum însă, în prezentul studiu nu voi face referire la celelalte ediții, voi păstra acronimul OED.

² Murind în 1915, e probabil ca James Murray, editorul principal al OED, să nu fi cunoscut DA. Pușcariu însă se dovedește familiarizat cu dicționarul tezaur al limbii engleze, după cum se poate constata din intervenția sa de la Academia Română din 4 iunie 1926: „În 1882 James Murray dă întâia probă cuprinzând cuvintele începătoare cu A–ANT din marele dicționar al limbei engleze, cunoscut sub numele de Dicționarul de Oxford și terminat tocmai în zilele noastre. Pregătirile pentru acest dicționar, alcătuit pe baze strict istorice, datează încă din 1857” (Pușcariu, 1926: 6).

istoria și limba, temeliile existenței noastre naționale” (1913: III). În același an, 1884, B.P. Hasdeu³ începe elaborarea dicționarului său intitulat *Etymologicum magnum Romaniae*. Lucrarea progresând neașteptat de încet⁴, în 1897 Comisiunea Dicționarului îi retrace lui Hasdeu încredințarea dicționarului și o atribuie lingvistului ieșean A. Philippide. Întrucât dorința acestuia de a înregistra exhaustiv cuvintele limbii române a făcut, o dată în plus, ca progresul în elaborarea dicționarului să nu aibă ritmul dorit, începând din 1906 proiectul este încredințat lui Sextil Pușcariu (dintre colaboratorii acestuia se cuvine, în special, amintită contribuția lui C. Lacea și Th. Capidan).

Cu aproximativ două decenii înainte de înființarea Societății Literare Române, propunându-și aceleași obiective principale, lua ființă la Londra Societatea Filologică (London Philological Society, 1842). Unul dintre membrii marcanți ai Societății, reverendul Richard C. Trench, susține în fața colegilor, în 1857, două prelegeri de mare impact, reunite și publicate în 1860 sub titlul *On some Deficiencies in our English Dictionaries*, în baza cărora se ia hotărârea de a se elabora și publica un supliment care să remedieze imperfecțiunile dicționarilor monolingve cele mai utilizate ale timpului. Curând însă, membrii Societății își dau seama că dimensiunea și complexitatea schimbărilor necesare impuneau mai degrabă alcătuirea unei opere lexicografice inedite, astfel încât în ședința din 7 ianuarie 1858 se decide că „un Dicționar nou al limbii engleze trebuie să fie pregătit sub egida Societății Filologice”⁵ (*Proposal*, 1859: 1). Destinul proiectului rămâne însă sinuos (Mugglestone, 2000a: 3–4). Herbert Coleridge, care fusese propus ca editor al noului dicționar, moare în 1861, Frederick Furnivall preia coordonarea lucrării și inițiază un extins program de culegere de extrase. Totuși progresul este lent, iar șansele de finalizare incerte. În 1879, sarcina de a elabora noul dicționar este atribuită lui James A. H. Murray⁶, care va deveni nu doar principalul editor al OED, ci și personalitatea de al cărei nume vor fi legate în cea mai mare măsură principiile de elaborare și prestigiul ulterior ale acestei monumentale opere lexicografice.

2. PATRIOTISM ȘI LEXICOGRAFIE MODERNĂ⁷

Încă din perioada în care cele două dicționare se aflau în stadiul de proiect, elaborarea lor a fost privită ca depășind cu mult interesul pur lexicografic și reprezentând o întreprindere cu profundă semnificație națională. Argumentele

³ În fapt, eforturile lui Hasdeu sunt precedate de lucrarea lexicografică a lui A. T. Laurian și I. C. Massim (1869), al căror dicționar academic, deși finalizat cu succes, pentru că fusese elaborat dintr-o perspectivă excesiv latinizantă, a rămas, după expresia lui Pușcariu, „un făt născut mort” (1926: 6).

⁴ Între 1887 și 1893, Hasdeu publică trei tomuri ale dicționarului, ajungând până la cuvântul *bărbat*.

⁵ În original, „a New Dictionary of the English Language should be prepared under the authority of the Philological Society.” Toate traducerile din limba engleză ne aparțin.

⁶ Sir James Augustus Henry Murray (1837–1915).

⁷ Subtitlul este adaptat după L. Mugglestone care observă, cu referire la OED, că „patriotism and the new philology assume joint prominence in the dictionary” (Mugglestone, 2000a: 5).

desfășurate în acest sens în contextul românesc și în cel anglo-saxon dovedesc o remarcabilă similaritate: pornindu-se de la concepția romantică ce privilegia legătura indisolubilă dintre limbă și identitatea națională, se subliniază în fiecare caz, mai întâi, necesitatea elaborării unui dicționar demn de calitățile excepționale ale limbii înseși, iar apoi se accentuează faptul că răspunsul adecvat la această necesitate reprezintă, la rândul său, un onorant gest patriotic. Astfel, Richard C. Trench își exprimă credința în existența unei corelații directe între noblețea limbii engleze și aceea a vorbitorilor săi: „o limbă nobilă face dovada existenței unor calități similare printre cei care o vorbesc” (Trench, 1905: 5)⁸. În context diferit, dar în perfect paralelism de intenție, în discursul său de la Academie din 1 aprilie 1891 (retipărit la începutul primului volum al DA), regele Carol I evocă binomul limbă – națiune: „Mândru poate fi dar poporul român de geniul său poetic, pe aripele căruia s-a ridicat la o înălțime care l-a ferit de înrâuriri străine și neprimicioase, ocrotind chiar credința și naționalitatea sa” (1913: V–VI)⁹. Astfel stând lucrurile, ambele țări se simt datorare să producă dicționare tezaur care să reflecte adecvat excelența limbilor respective¹⁰, iar acest demers însuși capătă o pronunțată coloratură patriotică: „izbândind” în realizarea dicționarului, Academia Română „își va ridica și ieși un monument nepieritor” (citată din discursul regelui din 1884, publicat în 1913: IV); la rândul lor, englezii, răspunzând apelului Societății Filologice de „a-și scrie propriul lor dicționar” (*Proposal*, 1859: 8), vor emula și chiar vor depăși rezultatele pe care frații Grimm (inițiatorii *Deutsches Wörterbuch*) le-au obținut în Germania.

De altfel, frații Grimm erau membri onorifici ai Societății Filologice londoneze (Osselton, 2000: 61), iar dicționarul lor, împreună cu cel al lui E. Littré și dicționarul tezaur olandez inițiat de M. de Vries, au reprezentat pentru OED atât

⁸ În original, în citat mai extins: „If the great acts of that nation to which we belong are precious to us, if we feel ourselves made greater by their greatness, summoned to a nobler life by the nobleness of Englishmen who have already lived and died, and have bequeathed to us a name which must not by us be made less, what exploits of theirs can well be nobler, what can more clearly point out their native land and ours as having fulfilled a glorious past, as being destined for a glorious future, than that they should have acquired for themselves and for those who come after them a clear, a strong, an harmonious, a noble language? For all this bears witness to corresponding merits in those that speak it, to clearness of mental vision, to strength, to harmony, to nobleness in them that have gradually formed and shaped it to be the utterance of their inmost life and being” (Trench, 1905: 5).

⁹ În 1926 Pușcariu leagă și el elaborarea dicționarului de chiar definirea identitară a provinciilor românești reunite: DA este „opera națională ce cuprinde tezaurul limbei strămoșești, simbolul însuși al unității noastre naționale” (Pușcariu, 1926: 5).

¹⁰ Membrii Societății Filologice deplâng împrejurarea că „at present it is abundantly clear that England does not possess a Dictionary worthy of her language” (*Proposal*, 1859: 8), iar regele Carol I este încredințat că „Etymologicum magnum Romaniae [...], a cărui încheiere sper încă a o vedea, va arăta lumii învățate ce comori însemnate de cuvinte felurite și de cugetări înalte și frumoase sunt ascunse în limba și literatura noastră” (citată din discursul rostit în fața Academiei Române la 1 aprilie 1891, publicat în 1913: VI).

un etalon¹¹, cât și un reper ce se dorea a fi depășit: „într-un proiect de asemenea amploare, în care aproape se poate spune că este în joc onoarea națională a Angliei, nu trebuie precupețit niciun efort pentru a face opera desăvârșită, dacă e cu putință, însă în orice caz capabilă să rivalizeze cu Dicționarul francez publicat recent de Littré și cu Dicționarul german inițiat de frații Grimm” (cuvintele, rostite de orientalistul M. Müller¹², sunt citate din Mugglestone, 2000a: 5). Astfel, elaborarea OED cu metodele cele mai avansate ale lexicografiei secolului al XIX-lea, aspect asupra căruia promotorii și editorul principal al dicționarului revin în repetate rânduri cu nedisimulată mândrie¹³, este privită și din unghiul unei competiții potențiale. Această ‘aducere la zi’ a filologiei engleze apare mai mult decât necesară în condițiile în care, după cum observa critic R. Morris în 1875, „în ultimii șaizeci de ani”, englezii „au contribuit prea puțin la dezvoltarea filologiei comparate”, mulțumindu-se să adopte succesele înregistrate în Germania (citatul este preluat din Mugglestone, 2000a: 4).

Mai atenuat este accentul pus asupra aspectului ‘științificității’ muncii lexicografice în documentele ce prefațează DA, probabil pentru că progresele filologiei secolului al XIX-lea – devenită „știință în înțelesul adevărat al cuvântului, prin introducerea punctului de vedere istoric și comparativ” (Pușcariu, 1974: 233) – erau deja un bun câștigat¹⁴, astfel încât Pușcariu nu a mai găsit necesar să atragă în mod insistent atenția asupra faptului că în toate etapele pregătirii și elaborării DA s-a folosit o metodă științifică, aceasta fiind acum de la sine înțeleasă. În schimb, Pușcariu afirmă explicit avantajul pe care dicționarul tezaur al limbii române l-a desprins din împrejurarea că publicarea sa a început¹⁵ în perioada în care excesele concepției neogramatice fuseseră deja depășite: „Pe vremea când mi s-a încredințat redactarea Dicționarului și în anii imediat următori începuseră să se accentueze din ce în ce mai mult în cercetările lingvistice niște directive nouă [...]. A fost desigur un noroc că Dicționarul nostru a crescut oarecum cu ele deodată, întrucât, spre deosebire de alte dicționare mari, începute în a doua jumătate a secolului trecut, el nu a fost pornit în cadrele rigide ale unei concepții unilaterale, ci a putut deveni, în chiar structura lui, cel mai modern dicționar academic” (Pușcariu, 1926: 14).

¹¹ J. Murray face referire la dicționarele Grimm și de Vries în prelegerea sa asupra evoluției lexicografiei engleze (1900), iar dicționarul lui Littré este adus în discuție în prefața la primul volum al OED (1888).

¹² În original: „In an undertaking of such magnitude, in which one might almost say that the national honour of England is engaged, no effort should be spared to make the work as perfect as possible, and at all events no unworthy rival of the French Dictionary lately published by Littré, or the German Dictionary undertaken by the Brothers Grimm.”

¹³ Pentru a da un singur exemplu, în concluziile prelegerii sale asupra evoluției lexicografiei engleze, J. Murray afirmă în termeni superlativi: „It can be maintained that in the Oxford Dictionary, permeated as it is through and through with the scientific method of the century, lexicography has for the present reached its supreme development” (1900: 49).

¹⁴ De altfel, în câteva studii republicate în volumul postum din 1974, Pușcariu se chiar distanțează critic față de unele aspecte ale gândirii neogramaticilor.

¹⁵ Dicționarul coordonat de S. Pușcariu a avut prima apariție în 1906 (fascicula *A-adăogire*), la 22 de ani după OED.

3. OBIECTIVELE DA ȘI ALE OED: DICȚIONARUL TEZAUUR ÎNTRE IDEAL ȘI REALITATE

Aparținând unor contexte culturale cu prea puține puncte de contact direct, însă fiind inițiate în circumstanțe similare și pornind de la concepții lexicografice înrudite, DA și OED își propun obiective cadru perfect convergente. Coordonatorii ambelor dicționare își afirmă explicit intențiile (1) de a aplica un principiu al obiectivității în înregistrarea cuvintelor, în sensul unei consemnări neutru-descriptive, mai degrabă decât normativ-prescriptive a acestora, (2) de a permite un grad cât mai larg de includere a vocabularului și (3) de a satisface exigențele unui dicționar istoric, respectiv să consemneze pentru fiecare cuvânt evoluția sa semantică și gramaticală de la momentul intrării în limbă până în prezent, să ilustreze aceste transformări succesive prin citate relevante și să ofere informație etimologică corect fundamentată științific. Oricât de dezirabile însă, aceste obiective nu au putut fi atinse în forma lor cea mai înaltă în niciunul dintre cele două dicționare. Adoptând de la început o atitudine pronunțat realistă (poate și în baza experienței mai puțin fericite a primelor încercări de elaborare a unui dicționar tezaur al limbii române), S. Pușcariu declară explicit în *Raportul către Comisiunea Dicționarului* că „ținta mea nu poate fi a da un dicționar ideal și – cel puțin în împrejurările de astăzi – nerealizabil, ci numai a mă apropia de acest ideal, întrucât se poate într-un timp cât mai scurt” (1913: IX). Dimpotrivă, după cum constată Lynda Mugglestone (2000a) parcurgând documentele păstrate în manuscris în arhiva OED, J. Murray dorea ca noul dicționar să fie nu doar „autoritatea [lexicografică] supremă și fără rival”¹⁶ (așa cum fusese descris în „The Periodical” (1928: 1), revista Editurii Oxford), ci însăși opera perfectă: „Am vrut să văd Dicționarul ideal și să arăt cum înțelegeam eu că trebuie să fie acesta”¹⁷ (citată preluată din Mugglestone, 2000a: 8–9). După cum observă însă tot Mugglestone (2000a: 9), „convertirea la realism” a lui Murray a fost una timpurie: dintr-o multitudine de motive pe care munca redacțională avea să le scoată curând la iveală, idealul nu putea fi atins.

3.1. ÎNTRE DESCRIPTIVISM ȘI NORMATIVITATE

Una dintre deficiențele majore care, în aprecierea lui R. Trench (din 1857), trebuia diagnosticată cu privire la dicționarele monolingve engleze era tendința acestora înspre normativitate, cu consecința că selecția vocabularului se făcea adesea în baza unor criterii de corectitudine și/sau exemplaritate stilistică. În viziunea empiristă a lui Trench, însă, „un Dicționar [...] este un inventar al limbii [...]. Nu cade în sarcina autorului său să selecteze cuvintele *bune* ale unei limbi”¹⁸

¹⁶ În original: „The Oxford Dictionary is the supreme authority and without a rival.”

¹⁷ În original: „I wanted to see an ideal Dictionary & to show what I meant by one.”

¹⁸ În original: „A Dictionary [...] is an inventory of the language [...] It is no task of the maker of it to select the *good* words of a language.”

(1860: 4). Dimpotrivă, precizează Trench, lexicograful ar trebui să fie un istoric, nu un critic: „însărcinarea pe care și-a asumat-o este aceea de a strânge și inventaria toate cuvintele, fie că sunt bune sau rele, fie că judecata sa le aprobă sau nu”¹⁹ (1860: 5). Această poziție de principiu va fi preluată fără modificări și expusă în propunerea membrilor Societății Filologice de elaborare a noului dicționar tezaur, iar Murray însuși o va îmbrățișa cu convingere²⁰. Cu toate acestea, „granița dintre descriptivism și prescriptivism avea să se dovedească adeseori mai puțin clară și mai dificil de trasat decât au anticipat atât Trench cât și Murray”²¹ (Mugglestone, 2000b: 194). Pe de o parte, publicul victorian obișnuit cu tradiția dicționarelor normative se aștepta ca OED să legitimizeze un standard de vorbire corectă și elevată, astfel încât „interpretarea greșită [din partea cititorilor dicționarului] a unor observații descriptive, ca și cum acestea ar fi fost recomandări prescriptive, nu era deloc rară”²² (Mugglestone, 2000b: 194). Pe de altă parte, Murray însuși, precum și ceilalți editori ai dicționarului, au ‘abdicat’ într-un număr de cazuri particulare de la idealul descriptivismului neutru și obiectiv, fie utilizând etichetări precum „uz needucat/eronat/împropriu”²³, fie înregistrând în dicționar forma ortografică mai puțin uzuală a unor cuvinte în baza argumentului că aceasta „este în mod intrinsec mai bună și, prin urmare, este recomandată” (Murray, 1888: X, în prefața la primul volum al OED).

Ca și OED, DA face o profesiune de credință anti-normativă: „în general, acest dicționar nu trebuie considerat ca un îndreptar al Academiei Române, prin care unele cuvinte se condamnă, iar altele se aprobă. Nu avem acest drept. Numai timpul poate consacra sau îngropa o vorbă: limba nu se plăsmuiește în Academii” (Pușcariu, 1913: XXII). Întărind ideea, Pușcariu precizează că în stabilirea vocabularului DA nu a fost „condus de considerațiuni neștiințifice, cum e o clasare subiectivă-estetică a cuvintelor în «frumoase» și «urâte»” (1913: XII). Cu toate acestea, cel puțin în etapele timpurii ale pregătirii și redactării dicționarului, glisajul înspre o normativitate implicită este, cred, mai accentuat în DA decât în OED. Percepția lui Pușcariu cu privire la ceea ce reprezenta ‘cu adevărat’ limba

¹⁹ În original: „The business which he has undertaken is to collect and arrange all the words, whether good or bad, whether they do or do not commend themselves to his judgment [...] He is an historian of [the language], not a critic.”

²⁰ Mugglestone (2000b) aduce mai multe exemple de situații în care Murray expune și argumentează, în corespondența privată, intenția sa de a nu introduce criterii prescriptive în selecția vocabularului din OED.

²¹ În original: „The separation of descriptivism and prescriptivism was, in particular, often to prove less clear cut, as well as less easy, than either Trench or Murray had envisaged.”

²² În original: „Misinterpretation of descriptive statements as prescriptive edicts was, for instance, by no means rare.”

²³ Mugglestone (2000b: 199-200) argumentează că, într-un anumit sens, utilizarea oricăror etichetări stilistice (de tipul, frecvent în OED, „*familiar, colloquial, ludicrous, illiterate, vulgar, improperly*” etc.) reprezintă, cel puțin potențial, o deplasare în direcția normativității. În același articol, Mugglestone prezintă o serie de exemple care indică atât atitudinea preponderent descriptivă a OED, cât și preferința pentru normativitate a unor recenzenți/cititori ai săi și prescriptivismul ocazional al dicționarului.

română (asupra căreia mă voi opri în secțiunea următoare a studiului de față) l-a determinat să adopte o poziție mai reținută față de împrumuturile recente, care au fost în unele cazuri excluse din vocabularul DA, în altele tratate marginal²⁴, cu speranța că „dicționarul acesta poate servi mai bine la stârpirea neologismelor nefolositoare [...], terminii [...] streini vor putea fi înlocuiți cu termini românești” (1913: XXII). Consecința inevitabilă a acestei atitudini este, însă, reintroducerea unui grad de prescriptivism: lexicograful „aprobă” anumite cuvinte (pe cele băștinașe) și le „condamnă” pe altele (neologismele estimate ca superflue, a căror „stârpire” apare dezirabilă)²⁵.

3.2. EXTENSIUNEA VOCABULARULUI

În congruență cu tendința prevalentă în lexicografia modernă, atât Pușcariu (1913: XXV), cât și Murray (1888: VI, anticipat deja de Trench în 1857) se pronunță împotriva introducerii informației de tip enciclopedic ca element complementar față de datele specifice definiției lexicografice. Prin urmare, „limitele externe” (Pușcariu, 1913: XXV) ale celor două dicționare se arată relativ ușor de stabilit²⁶. Altfel stau însă lucrurile când se pune în discuție chestiunea gradului de includere a vocabularului. În prelegerile susținute în fața Societății Filologice londoneze, Trench pledase pentru exhaustivitate (urmau să fie fișate toate cărțile și incluse toate cuvintele²⁷) și aceeași declarație de intenții se regăsește în propunerea Societății Filologice de elaborare a noului dicționar. În context românesc, idealul exhaustivității este susținut de A. Philippide (Seche, 1969). Cu toate acestea, angrenați în munca de elaborare propriu-zisă, atât Murray, cât și Pușcariu sunt conștienți că, din motive legate de insuficiența resurselor (timpul și materialele pe care (nu) le aveau la dispoziție²⁸), dar și de împrejurări ce țin de însăși natura limbii²⁹, era imposibilă înregistrarea tuturor cuvintelor. În consecință, apare

²⁴ „Am cercat să reducem la valoarea adevărată nu numai însemnătatea neologismelor față de cuvintele băștinașe, prin aceea că le-am ilustrat prin mai puține citațiuni, ci și prin aceea că nu am dat toate derivațiunile lor posibile” (Pușcariu, 1913: XXIII).

²⁵ Este de notat însă că Pușcariu își relaxează ulterior poziția față de neologisme (a se vedea Seche, 1969, precum și secțiunea următoare a acestui studiu).

²⁶ Cel puțin în principiu, pentru că „unele mici digresiuni istorice” (Pușcariu, 1913: XXV) sunt inserate ocazional în DA; informație enciclopedică apare și în definițiile din OED (Silva, 2000).

²⁷ „If, therefore, we count it worth while to have *all* words, we can only have them by reading *all* books; this is the price we must be content to pay” (Trench, 1860: 68-69). În fapt, Trench însuși, în același studiu, propune limitări ale vocabularului atât cu privire la terminologia științifică, cât și la cuvintele dialectale.

²⁸ Ambii coordonatori au muncit constant sub presiunea timpului. Pentru alte dificultăți întâmpinate de Murray, mai ales la începutul perioadei de redactare, a se vedea Muggleston, 2000a. Cu probleme de aceeași natură, însă de o amplitudine posibil mai mare (în special insuficiența și distribuția inegală a extraselor), se confruntă și Pușcariu (1913: X–XI).

²⁹ Pușcariu trimite explicit la creativitatea continuă a limbii care face ca munca lexicografului să rămână fatalmente incompletă: „oricât ar fi dicționarul de bogat, e departe de a fi complet, căci limba creează necontenit vorbe nouă” (Pușcariu, 1926: 7).

imperativă stabilirea unor poziții principiale în baza cărora se putea opera selecția vocabularului, sarcină deloc ușoară întrucât, după cum observa Murray (1888/1969: 59–60) în *Explicațiile generale* care prefățează primul volum al OED, vocabularul unei limbi este o nebuloasă ale cărei contururi exterioare nu pot fi trasate cu precizia dorită³⁰. O la fel de acută conștiință a dificultăților de a decide asupra (de)legitimării unor cuvinte prin includerea/excluderea lor în/din dicționar manifestă și Pușcariu: „care e criteriul după care se poate spune lămurit: acest cuvânt trebuie primit, acela nu? Un astfel de criteriu nu există” (1913: XV). Totuși, o ‘departajare’ trebuia și a fost făcută: ambii coordonatori și-au enunțat și argumentat setul de principii de la care pornind au stabilit extensiunea vocabularului³¹.

Istoria diferită a celor două țări și, implicit, istoria diferită a limbilor lor transpar cu cea mai mare claritate din modul, doar parțial coincident, în care s-a decis asupra acestor principii. Încă din momentul de emergență al proiectului și până la finalizarea sa, toți cei implicați în destinul OED (R. Trench, Societatea Filologică, J. Murray și ceilalți editori) au convenit că rolul dicționarului este acela de a înregistra limba engleză în varianta sa națională, transdialectală. După cum precizează Murray în *Explicațiile generale* din 1888, dicționarul urma să cuprindă termenii regionali anteriori secolului al XV-lea pentru că, în perioada dinaintea Reformei protestante din Anglia, engleza a existat doar sub forme dialectale, toate având statutul de limbă literară. Începând cu secolul al XV-lea însă, se dezvoltă varianta standard a limbii, singura pe care OED o consemnează, excepție făcând cazurile în care cuvinte regionale „continuă evoluția unui cuvânt sau a unui sens utilizat cândva pe tot cuprinsul țării, ilustrează evoluția unui cuvânt literar sau au ele însele o anumită circulație în literatură, cum este cazul multor cuvinte scoțiene recente”³² (Murray, 1888/1969: 63).

O includere largă în OED o vor avea, în schimb, termenii arhaici³³. Deja în prelegerile sale din 1857, R. Trench pleda în favoarea înregistrării (pe cât posibil)

³⁰ În original: „the *Common Words* of the language [...] are linked on every side with other words which are less and less entitled to this appellation. [...] And there is absolutely no defining line in any direction: the circle of the English language has a well-defined centre but no discernible circumference” (Murray, 1888/1969: 60).

³¹ În fapt (și în mod, poate, nesurprinzător, dată fiind amploarea proiectelor lexicografice respective), nici în OED, nici în DA principiile stabilite nu au putut fi respectate cu consecvență deplină. După cum observă A. Curzan, „Murray and the other editors of the OED had to make individual and usually independent decisions on the inclusion of every peripheral term, as they describe in their self-perceptive caveats in the prefaces. Absolute consistency in the process was impossible with several editors and many decades of editing” (2000: 99). Pușcariu, la rândul său, precizează că „grija noastră nu trebuie deci să fie de a fi numai consecvenți, ci de a fi de folos, și vom pune mai mult preț pe bunul simț decât pe aceea că avem sau nu motive indiscutabile să justificăm alegerea noastră” (1913: XX).

³² În original: „Dialectal words and forms which occur since 1500 are not admitted, except when they continue the history of a word or sense once in general use, illustrate the history of a word, or have themselves a certain literary currency.”

³³ În limita, totuși, a disponibilității edițiilor textelor vechi, nu întotdeauna accesibile cititorilor voluntari care au furnizat citate pentru dicționar.

complete în dicționar a cuvintelor devenite învechite, pornind de la două argumente principale: (1) acestea reprezentau o dovadă și o sursă importantă de informație despre trecutul țării și al limbii, meritând, deci, să fie conservate în „arhivele” celei din urmă; (2) definirea și ilustrarea arahismelor era necesară pentru a-i permite cititorului modern să-i parcurgă pe „clasicii literaturii engleze cu ușurință și cu folos” (Trench, 1860: 12). Chiar și acele cuvinte învechite care au avut o existență efemeră, fiind create artificial sub influența unui curent pasager sau a înclinației particulare a unui scriitor, trebuiau introduse și explicate în OED pentru că „un Dicționar este un monument istoric, istoria unei națiuni privită dintr-un anumit unghi de vedere, iar cărările greșite pe care a rătăcit limba sau a fost înclinată să rătăcească, pot să fie aproape la fel de instructive ca și drumurile drepte pe care a umblat; la fel de mult se poate învăța, sau aproape la fel de mult, din nereușitele limbii ca și din izbânzile sale”³⁴ (Trench, 1860: 6). În final, decizia pe care o va adopta Murray este ca OED să includă (în principiu) toate cuvintele în uz în limba engleză începând de la mijlocul secolului al XII-lea; termenii deveniți deja învechiți la 1150 nu vor fi înregistrați, însă „pentru cuvintele care sunt înregistrate, această dată nu are nicio relevanță; evoluția lor este prezentată de la prima atestare în limbă, oricât de timpurie este aceasta”³⁵ (Murray, 1888/1969: 62).

Aplecându-se asupra realităților românești, Pușcariu (1913: XV) constată că (spre deosebire de limba franceză al cărei *Dictionnaire général de la langue française* de A. Hatzfeld, A. Darmesteter și A. Thomas îi servise drept principal model pentru DA) limba română nu a dezvoltat încă o formă standard, consolidată în mod unitar pe tot teritoriul țării. În consecință, argumentează Pușcariu în perioada de început a elaborării dicționarului, uzul curent – fluctuant și, în viziunea sa, excesiv neologizant – nu poate reprezenta punctul de pornire în alcătuirea DA; dimpotrivă, dicționarul va înregistra doar selectiv vocabularul modern, însă va „da și cuvinte vechi, ieșite din limba comună și vorbe dialectale, neintrate încă în ea” (Pușcariu, 1913: XVI). Mai mult, tocmai aceste din urmă categorii ale lexicului reprezintă, în înțelegerea lui Pușcariu, limba română în esența sa autentică, cea care trebuie (re)adusă în atenția publicului cultivat: „multe din aceste cuvinte vechi s-au uitat, numai pentru că nu sunt cunoscute, pentru că nu se citesc îndeajuns scrierile strămoșilor noștri, și ele pot fi împropățate cu folos, recucerindu-li-se locul uzurpat de venetici; iar între cele dialectale se vor găsi sute de cuvinte, cari merită a fi întrebuițate de toți românii și cu cari literații vor putea lega o prietenie strânsă” (Pușcariu, 1913: XVI). Privită de la distanță de un secol, cunoscând direcția în care s-a dezvoltat între timp limba română, gândirea lui Pușcariu își dezvăluie o dimensiune normativă implicită, iar speranța lingvistului că atât cuvintele regionale,

³⁴ În original: „A Dictionary is an historical monument, the history of a nation contemplated from one point of view; and the wrong ways into which a language has wandered, or been disposed to wander, may be nearly as instructive as the right ones in which it has travelled: as much may be learned, or nearly as much, from its failures as from its successes.”

³⁵ În original: „But to words actually included this date has no application; their history is exhibited from their first appearance, however early.”

cât și cele arhaice ar putea reintra în vocabularul curent, prezervând/întărind ceea ce îi apărea a fi „puritatea limbii române” (Pușcariu, 1913: XX), s-a văzut confirmată doar într-o măsură limitată³⁶. Cu toate acestea, în contextul de pregătire și elaborare a DA (date fiind situația istorică a provinciilor românești și impactul acesteia asupra destinului limbii) nu apare surprinzător faptul că Pușcariu acordă un statut privilegiat cuvintelor regionale, care primesc acces „cât mai nerestrâns, căci ele sunt adevăratele elemente ale dicționarului limbii române, în ele se oglindește geniul limbii noastre” (Pușcariu, 1913: XVI), și încurajează larga înregistrare a celor arhaice.

Surprinzătoare poate părea, în schimb, argumentația complementară pe care Pușcariu o desfășoară în favoarea limitării accesului în dicționar al unor cuvinte învechite. Poziția pe care o susține inițial lingvistul clujean este că, deși din punctul de vedere al specialiștilor în filologie orice cuvânt al limbii prezintă interes, DA se adresează unui public larg, iar „ceea ce pentru cei dintâi poate fi de folos e adesea stricăcios pentru cei din urmă” (Pușcariu, 1913: XI), în sensul că un cititor obișnuit al dicționarului nu ar fi capabil să distingă, de pildă, „cuvintele elementare de cele care n-au avut niciodată sorti de a se încetățeni în limbă” (Pușcariu, 1913: XI). În consecință, Pușcariu exclude sau își propune să excludă din dicționar cuvinte precum „*afiștat* (în loc de *atestat*, prin contaminare cu *afiș*), pe care-l găsim în gura unui țaran în *Amințirile* lui Creangă” (Pușcariu, 1913: XVII), „*onor și bellă* [...] ca și *aberăciunile* latiniștilor, ca și *absolviruesc* (= *absolv*) al lui Țichindeal” (Pușcariu, 1913: XXI), în baza argumentului că „toate aceste cuvinte pot fi considerate ca niște încercări nereușite de încetățenire de streini și noi vom urma de astă dată uzul, care a refuzat a le primi, indiferent de numele autorului care le era protector” (Pușcariu, 1913: XXI). Imaginând un dialog lexicografic peste timp și spațiu, mi se pare, însă, că argumentele reverendului Trench în favoarea consemnării și a „cărărilor greșite pe care a rătăcit limba” își păstrează întreaga relevanță în cazul DA: cuvintele (dorite a fi) excluse indică, și ele, etape din dezvoltarea limbii române care meritau poate un loc în ‘arhiva’ acesteia³⁷. De altfel, este important de precizat faptul că Pușcariu însuși își va reconsidera poziția în anii ulteriori, tocmai în baza unor considerente care fuseseră și ale lui R. Trench: „Va veni în curând vremea când «protocoalele» cutărui «sinod eparhial» din Ardeal, cu «rațiocinele» și «emolumentele» lor vor fi tot atât de neînțelese ca «anaforalele» din veacurile trecute. Cercetătorii hârtiilor vechi vor căuta în Dicționarul Academiei deslușiri asupra înțelesului lor. În 1906 credeam că asemenea barbarisme trebuie excluse din Dicționar. Acum mă întreb dacă nu ar fi util să extragem câteva cărți scrise în stilul cancelariilor ardelene denainte de unire” (Pușcariu, 1926: 13–14).

Sunt binecunoscute rezerva lui Pușcariu față de împrumuturile recente ‘nefolositoare’ și decizia sa inițială de a nu le include în DA decât pe acelea pentru

³⁶ Vocabularul arhaic și cel regional au fost ilustrate, în perioada interbelică, în scrierile literare, însă nu au fost adoptat în mod semnificativ în uzul curent.

³⁷ Pușcariu însuși se folosește în alte ocazii de un argument similar pentru a introduce în dicționar cuvinte care „deși nu au fost niciodată uzuale, [...] sunt documente interesante pentru dezvoltarea limbii noastre literare” (Pușcariu, 1913: XVIII).

care nu se putea găsi un echivalent românesc. Și atitudinea aceasta se nuanțează însă, ulterior, astfel încât în discursul său de la ședința Academiei Române din 4 iunie 1926, Pușcariu apreciază că neologismul „e astăzi un instrument necesar de îmbogățire a graiului [...] pe cale de a pătrunde în popor, deci de a câștiga toate drepturile de cetățean” (Pușcariu, 1926: 13), intrarea sa în limbă și circulația sa între provinciile românești devenind, în consecință, „un fenomen lingvistic de care filologul și mai ales lexicograful nu se poate dezinteresa” (Pușcariu, 1926: 13). În contextul anglo-saxon neexistând în secolul al XIX-lea un aflus comparabil de împrumuturi recente, problema neologismelor nu s-a pus în aceiași termeni în redactarea OED. Pentru Murray și ceilalți editori, multe decizii dificile priveau mai degrabă gradul de includere a unor termeni străini desemnând realități specifice diferitor posesiuni britanice și/sau varietăților de limbă engleză dezvoltate în colonii în momentul de maximă expansiune a Imperiului. După cum arată Sarah Ogilvie (2012), cercetând arhivele OED, Murray a adoptat o politică de includere generoasă a acestor cuvinte, rezistând unor presiuni ale reprezentanților editurii Oxford (și protestului altor contemporani), care ar fi preferat ca unii termeni atât de exotici să nu primească ‘drept de cetățenie’ în limba engleză.

Ținând de aceeași zonă a intrărilor (mai) recente în limbă, vocabularul științei le apare atât lui Murray cât și lui Pușcariu a fi, prin natura sa, „cosmopolit”³⁸, format din cuvinte care au fost acceptate ca „proprietate comună” (Murray, 1888/1969: 69) încă de la apariția lor într-o știință sau alta. Evident, problema dificilă era aceea de a stabili cât anume din lexicul științific urma să fie inclus într-un dicționar general al limbii. Poziția de principiu în DA, neenunțată în termeni tranșanți, pare să fi fost aceea de a înregistra cuvintele științifice care au intrat și în uzul comun; OED a adoptat o politică de includere oarecum mai largă³⁹, iar în practica editorială tendința a fost să se includă chiar mai mult vocabular științific decât ar fi justificat decizia de principiu inițială⁴⁰.

3.3. BIOGRAFIA CUVINTELOR

Coordonatorii DA și ai OED s-au oprit asupra aceleiași metafore, „biografia cuvintelor”⁴¹, pentru a descrie procesul laborios și complex prin care a fost

³⁸ „Știința e cosmopolită” (Pușcariu, 1913: XIX).

³⁹ În prefața la primul volum, Murray precizează că, din vocabularul științific, vor fi incluse „all words English in form, except for those of which an explanation would be unintelligible to any but the specialist; and such words, not English in form, as either are in general use [...] or belong to the more familiar language of science” (Murray, 1888/1969: 63).

⁴⁰ După cum observă M. Hoare și V. Salmon într-un studiu consacrat vocabularului științific în OED, „it will be clear from the most superficial scan of OED1 that much of the scientific lexis deemed fit for inclusion resides so far out of the ‘compass diagram’ as to be well beyond the characterization as ‘such of the scientific, technical, slang, dialectal and foreign words as are passing into common use and approach the position or standing of «common words»’ described by Murray in 1888” (Hoare and Salmon, 2000: 164).

⁴¹ Într-unul dintre articolele alcătuite *Din perspectiva dicționarului (II)*, Pușcariu descrie rolul lexicografului de a „scrie biografia cuvântului”, dicționarul însuși fiind „istoria biografică a limbii”

urmărită, în cele două dicționare, dezvoltarea sensurilor (ilustrată consecvent printr-o serie cronologică de citate relevante) concomitent cu stabilirea etimologiei cuvintelor. Și în această privință, față de reperatele lexicografice naționale care le-au precedat, DA și OED stabilesc un standard de excelență. După cum observa Murray în 1900, dicționarele britanice anterioare lui OED erau de prea puțin folos în elucidarea întrebărilor privind „istoria’ cuvintelor și a familiilor de cuvinte și pentru schimbările de formă și înțeles prin care au trecut cuvintele de-a lungul istoriei lor [...] Nimeni nu ar putea afla din dicționarele existente de cât timp se găsea un cuvânt în limbă, care dintre multiplele sensuri ale cuvântului era cel original sau cum și când s-au dezvoltat aceste multiple sensuri”⁴² (Murray, 1900: 119). Constatarea lui Murray se dovedea la fel de justă în cazul DA. Prin urmare, ambele dicționare își asumă rolul de pionierat în limbile respective⁴³, de a descrie și documenta evoluția istorică a cuvintelor, urmărind dezvoltarea logică și cronologică a sensurilor acestora (înțelesul cel mai vechi fiind înregistrat, de regulă, primul), aducând citate ilustrative și elucidând, în mai mare (și mai satisfăcătoare) măsură decât predecesoarele lor, etimologiile cuvintelor. O comparație detaliată, sub aceste aspecte, între DA și OED – cu luarea în discuție a sistemelor de prezentare a dezvoltării istorice a sensurilor concepute de Pușcariu și Murray, a gradului de completitudine și, mai ales, de reprezentativitate a bibliografiei din care s-au extras citatele și a modului de furnizare a informației etimologice –, deși ar merita, cred, din plin făcută, presupune însă o complexitate a analizei care nu este posibilă în spațiul limitat al acestui studiu, rămânând să devină obiectul unor cercetări viitoare.

CONCLUZII

O istorie a OED în cifre, recapitulată în numărul din „The Periodical” (1928: 21) care sărbătorea finalizarea dicționarului, indică un total de 414.825 de cuvinte înregistrate (dintre care 240.165 cuvinte principale), 500.000 de definiții și 1.827.306 de citate. La rândul său, DA împreună cu DLR (seria nouă, redactată în

(Pușcariu, 1974: 230). La fel, în prelegerea sa din 1900 privind evoluția lexicografiei britanice, Murray precizează că OED „seeks not merely to record every word that has been used in the language for the last 800 years, with its written form and signification, and the pronunciation of current words, but to furnish a biography of each word” (Murray, 1900: 46–47).

⁴² În original: „for the ‘history’ of words and families of words, and for the changes of form and sense which words had historically passed through, they gave hardly any help whatever. No one could find out from all the dictionaries extant how long any particular word had been in the language, which of the many senses in which words were used was the original, or how or when these many senses had been developed.”

⁴³ În limba română existau deja precedente, dicționarul lui A.T. Laurian și I.C. Massim, precum și *Etymologicum magnum Romaniae*, însă primul promovase o latinizare nerealistă a limbii, iar cel de al doilea, inițiat de Hasdeu, nu a ajuns să fie finalizat. În plus, după cum observă M. Seche, „concluzia care se impune din cercetarea aspectului semantic al lucrării lui Hasdeu este aceea că ea nu îndeplinește condiția de dicționar cu profil istoric, deoarece [...] istoria sensurilor cuvintelor este prea adesea sacrificată în favoarea concentrării semantice excesive și a organizării sincronice” (Seche, 1969: 25).

perioada 1965–2010) cuprinde „cca 175.000 cuvinte și variante, cu peste 1.300.000 de citate” (Cristea *et al.*, 2011: 1). O comparație din punct de vedere strict cantitativ este însă dificil de făcut între DA și OED (știut fiind că elaborarea DA a fost întreruptă la litera L); aceasta ar rămânea poate, în orice caz, needificatoare, în condițiile în care resursele umane și de material lexical de care au dispus editorii OED au fost substanțial mai mari decât în cazul DA⁴⁴. Sub latură calitativă însă, privind concepția, obiectivele și metoda de redactare, cele două dicționare tezaur se dovedesc capabile să onoreze deopotrivă familia marilor dicționare istorice. În finalul unui studiu comparativ între OED, *Deutsches Wörterbuch* și dicționarul tezaur olandez inițiat de M. de Vries, N. Osselton conchide că, „împărtășind preocupările filologice ale timpului lor, acestea au oferit răspunsuri în bună măsură asemănătoare la o serie de probleme comune”⁴⁵ (2000: 72), iar aceeași concluzie mi se pare că se poate desprinde din comparația între DA și OED. Mai mult, două dintre caracteristicile pe care Osselton le singularizează ca fiind specifice pentru OED, neexistând în dicționarele german și olandez, se regăsesc și în DA: urmărirea evoluției cuvintelor nu pe o perioadă determinată⁴⁶, ci pe întreaga durată a ‘vieții’ acestora, și ilustrarea fiecărui sens prin citate concise, funcționale, mai degrabă decât cu inserarea unor secvențe substanțiale de text. Asemănându-se prin circumstanțele care au dus la elaborarea lor, prin dubla dimensiune de proiect științific, dar și patriotic, prin strădania coordonatorilor lor de a se apropia cât mai mult de idealul unui dicționar tezaur, însă și prin dificultățile care s-au interpus în procesul de pregătire și redactare, DA și OED reprezintă, în egală măsură, opere lexicografice exemplare și ilustrări comprehensive ale istoriei unor națiuni, o istorie desprinsă cu minuție din înțelegerea izbânzilor (și nereușitelor) limbii.

BIBLIOGRAFIE

- Brewer, C. (f.a.), *Examining the OED*; accesat la <http://oed.hertford.ox.ac.uk/main/content/view/90/196/index.html>
- Cristea, Dan, Gabriela Haja, Alex Moruz, Marius Răschip, Mădălin Pătrașcu (2011), Statistici parțiale la încheierea proiectului eDTLR – Dicționarul tezaur al limbii române în format electronic, în

⁴⁴ Atât în perioada de pregătire, cât și în aceea de redactare a OED s-au folosit serviciile multor voluntari, membri ai publicului care se angajau să fișeze cărți pentru dicționar sau să ajute la munca preliminară de aranjare cronologică a fișelor și de stabilire, într-o primă instanță, a dezvoltării sensurilor cuvintelor (pentru o prezentare detaliată a unor astfel de contribuții, a se vedea Knowles, 2000). După afirmațiile unora dintre editori, la finalizarea sa, OED a dispus de o colecție de 5.000.000 de fișe, jumătate dintre acestea fiindu-i, se pare, deja disponibile lui Murray la începutul redactării (C. Brewer, *Examining the OED*, în secțiunea *Role of quotations/OED1 source collection/Early progress*, online).

⁴⁵ În original: „sharing the philological preoccupations of their age, they produced largely similar answers to a number of common problems.”

⁴⁶ „For Jacob Grimm it was from Luther to Goethe; that is, from about 1550 to what were for him modern times [...] Littré’s ordered description begins at 1600, and Matthias de Vries initially took the Dutch authorized version of the Bible in 1637 as his boundary, though this was moved back to 1500 in the course of publication” (Osselton, 2000: 73).

- volumul *Lucrările Conferinței Naționale „Limba română: ipostaze ale variației lingvistice”*, organizată de Catedra de limba română, Facultatea de Litere, Universitatea din București, 3–4 decembrie 2010; accesat la http://profs.info.uaic.ro/~dcristea/papers/Cristea_Haja_Moruz_Raschip_Patrascu.pdf
- Curzan, A. (2000), *The Compass of the Vocabulary*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 96–109.
- Hoare, M. R., V. Salmon (2000), *The Vocabulary of Science in the OED*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 156–172.
- Knowles, E. (2000), *Making the OED: Readers and Editors. A Critical Survey*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 22–40.
- Mugglestone, L. (2000a), ‘Pioneers in the Untrodden Forest’: *The New English Dictionary*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 1–22.
- Mugglestone, L. (2000b), ‘An Historian not a Critic’: *The Standard of Usage in the OED*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 189–207.
- Murray, J. A. H., ed., (1888), *A New English Dictionary on Historical Principles*, vol. I (A–B), Oxford: Clarendon Press.
- Murray, J. A. H. (1888/1969), *General Explanations*, în J. A. H. Murray, ed., (1888), *A New English Dictionary on Historical Principles*, vol. I (A–B), Oxford: Clarendon Press; text republicat în W. F. Bolton, D. Crystal, ed. (1969), *The English Language: Volume 2, Essays by Linguists and men of Letters, 1858–1964*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 59–79.
- Murray, J. A. H. (1900), *The Evolution of English Lexicography* (the Romanes lecture for 1900), Oxford: Clarendon Press.
- Ogilvie, S. (2012), *Words of the World. A Global History of the Oxford English Dictionary*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Osselton, N. (2000), *Murray and his European Counterparts*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 59–77.
- Pascu, Ștefan (1991), *Istoricul Academiei Române. 125 de ani de la înființare*, București: Editura Academiei Române.
- Pușcariu, Sextil, ed. (1913), *Dicționarul limbii române*. Întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Maiestății Sale regelui Carol I. Tomul I, Partea I, A–B, București: Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea.
- Pușcariu, Sextil (1926), *Dicționarul Academiei*, Academia Română, Memoriile secțiunii literare, seria III, tomul III, mem. 7, București: Cultura Națională, p. 195–229.
- Pușcariu, Sextil (1974), *Cercetări și studii*. Ediție îngrijită de Ilie Dan. Prefață de G. Istrate, București: Editura Minerva.
- Seche, Mircea (1969), *Schiță de istorie a lexicografiei românești*, vol. II, București: Editura Științifică.
- Silva, P. (2000), *Sense and Definition in the OED*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 77–95.
- Trench, R. C. (1860), *On some Deficiencies in our English Dictionaries*, London: John W. Parker & Son.
- Trench, R. C. (1905), *English Past and Present*, London: George Routledge & Sons; accesat la http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=301193&pageno=1
- , (1859), *Proposal for a Publication of a New English Dictionary by the Philological Society*. London: Trübner.
- , (1928), *The Periodical*, vol. XIII, nr. 143, 15 Febr.

*DICȚIONARUL ACADEMIEI AND OXFORD ENGLISH DICTIONARY:
ORIGINS, OBJECTIVES, ACHIEVEMENTS*

(Abstract)

The present study aims to advance a comparative perspective on *Oxford English Dictionary* (OED1) and its Romanian counterpart, *Dicționarul Academiei* (DA). Both dictionaries benefitted from the philological developments of their time and both were regarded as works of lexicographical excellence as well as great patriotic merit. Their main objectives were remarkably similar: descriptivism and objectivity in recording the words of the language, comprehensiveness to the greatest possible degree and historical treatment of every word. As work on each dictionary proceeded, J. Murray and S. Pușcariu were confronted with considerable challenges. However, both OED and DA lived up to their reputation of "historical monuments" and (as reverent R. Trench had envisaged) enabled their readers to contemplate the history of their respective nations from the point of view of language.

Cuvinte-cheie: dicționar tezaur, lexicografie, descriptivism, extensiunea vocabularului, 'biografia' cuvintelor.

Keywords: historical dictionary, lexicography, descriptivism, compass of vocabulary, 'biography' of words.

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță nr. 21
mariastefanescu@gmail.com*